

Better Together consortiumbijeenkomsten

10 oktober en 22 oktober 2025

Huis van Actief Burgerschap, Utrecht

Aanwezigen

- 10 Oktober: Stan Majoor (HvA, UvA), Jurgen vd Heijden (TNO), Djoera Eerland (Buurkracht), Chris Mooiweer (Klimaatverbond), Valentijn Visch (TUD), Teun Gautier (Huis van Actief Burgerschap, Stadsmakerscooperatie, We Doen het Samen coalitie), Henri de Ruiter (RIVM), Wouter Boon (UU), Annemarie Mink (TNO), John Verheijden (Zutphen Energie), Ruus Dijksterhuis (Het Onderste Boven, Werkmakers Zutphen, Bewonersinitiatieven Nijmegen), Wessel Kraaij (LU, TNO)
- 22 oktober: Nicole de Koning (TNO), Richard den Brabander (Inholland), Oubbol Oung (Gemeente Rotterdam), Erik v Zuylen (VNG, gemeenteraadslid Alphen a/d Rijn), Nienke v Pijkereen (TUD), Lenneke Vaandrager (WUR), Hella van de Velde (BZK), Barteld Braaksma (CBS), Pepijn van Empelen (TNO), John Verheijden (Zutphen Energie), Ruus Dijksterhuis (Het Onderste Boven, Werkmakers Zutphen, Bewonersinitiatieven Nijmegen), Wessel Kraaij (LU, TNO)

Korte samenvatting

De deelnemers aan deze twee bijeenkomsten kunnen elkaar grotendeels vinden op de visie van Better Together. De onderzoekers, overheden en Bewonersinitiatieven leggen wel wat andere prioriteiten in wat nu belangrijk is. Een groot deel van de aanwezigen wil bijdragen aan het verder handen en voeten geven aan de BT visie. Daarvoor zijn verschillende suggesties gegeven. Hieronder volgt de samenvatting van de uitkomsten.

Toelichting voorstel en onderscheidend karakter

Dit consortium is ontstaan naar aanleiding van de NWA-ORC call *Nieuwe samenwerkingsvormen tussen overheid en bewoners voor transities*.

Doelen Better Together

- Bewonersinitiatieven hebben meer grip op lokale vraagstukken en zijn niet volledig afhankelijk van overheidsfinanciering.
- Overheidsactoren erkennen de expertise van bewonersinitiatieven en creëren samen een agenda met bruikbare inzichten.

Onderscheidend karakter van Better Together

- Lokale living labs en kennis van bewoners als hart van het project – geven sturing aan onderzoeksproces.
- Vertrekken vanuit leefwereld: citizen science en kennisontwikkeling door toepassing (PAR), door inzet Living Labs en lokale actieonderzoekers, met financiering.
- Faciliteren van kennisdeling, impactmeting en leren op verschillende niveaus
- Rechtvaardige transities vormgegeven door rechtvaardige onderzoeksmethoden en versterking sociale cohesie, met aandacht voor gelijkwaardigheid en kennisrechtvaardigheid
- Verspreiding van kennis en ervaring door kennisverbinders gekoppeld aan koepel- en platformorganisaties, met financiering.

Toelichting voor discussie

Bewoners en bewonersinitiatieven zijn hard nodig in verschillende transities. Ze kunnen en willen veel, maar krijgen niet de juiste ondersteuning om de transities te versnellen met hun kennis en kunde. Het is essentieel dat de ‘onderkant’ van de samenleving versterkt wordt en het welzijn van iedereen weer gaat tellen. De zorgen, wensen, kennis en kunde van bewoners moeten het uitgangspunt zijn (Het Onderste Boven) en ambtenaren, wetenschappers en ondernemers moeten op lokaal niveau meedenken en meedoen (Het Bovenste Onder). Dit vereist een verandering in perspectief ten aanzien van bewonersinitiatieven en een verandering van hun positie.

De partijen hebben elkaar nodig. Overheden zijn nodig om de positie van bewoners en bewonersinitiatieven te versterken, maar ze doen dit nu teveel vanuit hun eigen perspectief. Netwerk- en platformorganisaties zijn nodig om te verbinden, maar de organisatorische last gaat soms ten koste van de missie. Wetenschappers zijn nodig om kennis en impact te laten zien, maar te zuiver wetenschappelijk werkt niet in de wijk. Commerciële partijen kunnen waarde toevoegen, maar redeneren primair vanuit vraag (daar zit de winst), niet uit het belang van de samenleving (daar is de overheid voor). Samen kunnen ze elkaar versterken.

Er leeft een behoefte van overheden om kennis van wetenschappers en van bewoners / bewonersinitiatieven te benutten, op lokaal, regionaal en nationaal niveau. Om signalen vanuit de samenleving op te halen en om bewoners te betrekken. En er is een lobby gaande om de toegevoegde waarde van initiatieven die niet financieel is beter te waarderen (zoals op sociale cohesie, participatie, economische kracht). Hoe kunnen we hierop aansluiten?

Discussie

- ➔ 'Binnenstebuiten' werkt wellicht beter dan 'Ondersteboven'. Ondersteboven suggereert hiërarchie en je wilt het platter en gelijkwaardiger maken. In Delfshaven gebruikt men de term onderkoepeling in plaats van overkoepelende structuren.

Wat er nu gebeurt

Transities zijn een business model geworden voor adviesbureaus, welzijnsorganisaties, e.a.. Het heeft jaren geduurd voordat de bewonersinitiatieven aan tafel zijn gekomen. De lokale initiatieven moeten impact laten zien, ze worden gevraagd zich te verantwoorden.

Adviesbureaus sturen de energietransitie aan. Ook de markt speelt een rol bij het vormgeven van transities. Bewoners, overheid en markt kunnen samenwerken. Maar er is onduidelijkheid over wie dat kan / moet organiseren en wie waar verantwoordelijk voor is. Daar zit een bepaalde angst; de angst om afgerekend te worden, de angst dat er iets misgaat. Maar in systemen gaat ook van alles mis. En daar hebben we het niet over. Waarom is het dan wel een probleem bij bewonersinitiatieven? Het probleem zit met name aan de systemische kant, maar die kant is ook complex, zij hebben een complexe rol in de maatschappij. De systeemwereld moet niet 'grip op de burger' krijgen, niet alleen maar pilots draaien. Als het systeem gaat bedenken wat de mensen nodig hebben komen baten vaak niet op de goede plek terecht, zoals in Groningen.

Systeemwereld en Leefwereld

De term 'Systeemwereld' heeft een negatieve lading. Toch werkt het gebruik van de termen 'systeemwereld' en 'leefwereld' ook om rollen en weerstanden te kunnen duiden.

- ➔ Leefwereld: Initiatieven voegen waarde toe, alle uren die ze in de samenleving stoppen zijn veel waard (omgerekend: 1,5 miljard uur, dat is 35 miljard euro!). Bewonersinitiatieven bereiken bewoners en besparen de samenleving geld: minder zorgkosten, vrijwillig verduurzaming, zorg etc. van de grond krijgen. Maar er zijn veel belemmeringen. Waar zitten de belemmeringen? In o.a. regels, financiën en organisatorische en administratieve last. Het nut van bewonersinitiatieven wordt nu ook met name gezien vanuit economische bril, alleen euro's tellen, dat kan ook anders, door ook naar sociale indicatoren te kijken.
- ➔ Systeemwereld: De overheid heeft een complexe rol in de maatschappij. Het is niet een gesloten blok dat vanuit de eigen logica denkt. Binnen overheidsorganisaties zijn er veel interne conflicten. 'Systeemwereld' komt hermetisch over, maar dat is het niet. Deze wereld kent zijn eigen problemen, ook veel burn-outs. Probleem zit misschien wel bij de overheid, zij is bang voor regieverlies. Maar zij heeft ook een belangrijke taak, rechtmatigheid en ook luisteren naar burgers. De overheid moet opkomen voor het algemeen belang, met bewonersinitiatieven loopt de overheid risico voor het naar boven komen van particuliere belangen. Er moeten geen tweederangs burgers ontstaan. De overheid staat voor veel trade-offs vanuit bewonersinitiatieven, met politieke discussie als gevolg (bijv. een parkeerplaats of een tuin voor de deur?). Deze discussie moet je voeren en niet uit de weg gaan.

Gemeenten en overheden zijn verplicht participatie te organiseren. Dat is een mogelijk haakje. Vaak worden projecten uitbesteed aan projectontwikkelaars: de participatie avond is dan verplicht nummer aan het einde traject. Maar er zit ook een grote bereidwilligheid bij veel beleidsmedewerkers en beleidsmakers om samen met bewoners transitie vorm te geven. De overheid probeert responsief te zijn, te faciliteren.

De organisatie is complex, maar er is ook bereidwilligheid om te verbinden met bewonersinitiatieven. Weerstand komt van bijvoorbeeld juridische en andere staf afdelingen, standaard formulieren waar niet vanaf kan worden geweken. In Rotterdam wordt gewerkt aan een opbouw afwegingskader voor steun aan bewonersinitiatieven. In Zutphen is er nu een basissubsidie voor ZutphenEnergie met een inspanningsverplichting en geen resultaatverplichting, dat geeft rust.

Wat er zou moeten gebeuren

Beginnen bij wat er al is, praten met de burger en de burger grip geven. De systeemwereld moet ruimte geven, op zoek gaan, kijken en leren wat er speelt en leeft. Overheden moeten anders gaan kijken, zullen met bewonersinitiatieven moeten leren werken. Er gaan verschuivingen plaatsvinden in geld, macht en regie. Echte waarde zit in werken aan systeemveranderingen. Inzetten op gemeenschappen als rechtspersoon. Integraliteit, die juist in de samenleving kan plaatsvinden, die kun je daar organiseren.

Deze werelden moeten samengebracht worden en SAMEN aan vraagstukken werken, waarbij allen worden gezien als waardevolle partner, met eenzelfde status. Geen subsidies, maar samenwerking. De kracht van onderop inzetten. Samenkomen verzacht de grens en brengt de werelden en de mensen dicht bij elkaar. Dat helpt om de systeem- en de leefwereld anders te laten kijken. Dat is spannend, maar we moeten voorbij de angst en de klassieke rollen (ambtenaar die het moet regelen VOOR bewoners). De grenzen opzoeken is belangrijk, maar het moet geen soep worden, de publiek-civiele as moet goed worden vormgegeven. Ook samenwerkingen tussen bewoners en de markt kunnen prachtige nieuwe perspectieven bieden. Er zit een waarde en her-uitvinding van de democratie in.

Gelijkwaardig betekent niet gelijk. Ieder heeft zijn eigen rol, maar ze zouden beide verbinding moeten zoeken en samen moeten nadenken over mogelijkheden. Het is belangrijk om samen uit te zoeken hoe bewoners, de overheid en de markt samen kunnen werken, wat daarvoor nodig is, hoe samenwerkingen productief kunnen zijn, hoe vertrouwen ontstaat. Dat kun je dan gaan regelen.

Waar zitten de sleutels: financieel – is goedkoper. Zijn er nog andere sleutels? De overheid is bang voor regieverlies. Maar leg ze dan uit hoe het zit, laat ze grip krijgen op het probleem. Er moet echter wel een visie zijn over hoe je in gesprek gaat met de instituties. Er zijn binnen de instituties heel veel mensen die anders willen werken, zij zouden betrokken moeten worden.

Hoe ga je als overheid naast bewoners staan, hoe accepteer je beperkingen? Daar kun je geen blauwdruk voor geven. Maar je kunt wel de manier van samenwerken vorm geven. Doorzettingsmacht organiseren binnen de overheid en een ander perspectief laten zien. Dan komen dingen in beweging. De systeemkant moet met verscheidenheid om leren gaan. Niet iedereen aan tafel. Maar iedereen moet wel een stem krijgen. **Inbesteden** in plaats van aanbesteden: formulieren zijn eindpunten van denkwijzen, die zullen moeten veranderen. Discussie en conflict moet niet uit de weg worden gegaan.

De rol van kennis en schaal

Dan is er ook nog de rol van kennis in transities en de schaal waarop je dingen op kan lossen. Wat organiseer je op welke schaal? Kennis voor transities zit lokaal, maar ook op andere niveaus. Samenwerking is nodig, maar kennis ook. Die kennis moet samengebracht worden, vragen zijn niet altijd te beantwoorden, daar moet je transparant en open over zijn.

Rol van de wetenschap

De rol van de wetenschap is om alles in twijfel te trekken, de spanning opzoeken. Wat is de Da Vinci code achter bewonersinitiatieven? Achterhalen door waar te nemen en van problemen tot hypothesen te komen. Je moet de feiten kennen: wetenschap, data van CBS. De respons op enquêtes raakt onder kritische ondergrens, er is een vernieuwd 'Sociaal contract' nodig. Vanuit BT is juist niet vanuit hypothesen gewerkt, co-creatie is daar de insteek geweest – van daaruit onderzoeksvragen ontwikkelen. In snelle iteraties, zonder grote hypothesen, maar onderzoeksvragen zijn nodig om helderheid te scheppen in de discussie. Wetenschappers kunnen een vertaalslag maken, zij kunnen de boodschap van bewonersinitiatieven geloofwaardig maken. Ervaringskennis is ook kennis, maar wordt niet altijd zo gezien. Kennis overruled vaak ervaringen, maar dat is niet altijd terecht. Lokale actieonderzoekers kunnen hier een rol in spelen, zij kunnen lokale kennis van bewonersinitiatieven vertalen naar de instituties en naar andere bewonersinitiatieven. In de Afrikaanderwijk moeten onderzoekers betalen om onderzoek te laten uitvoeren. Dat is een andere regime, we weten hoe het moet en kan, maar het is niet makkelijk om het in de praktijk te brengen, om het te laten gebeuren.

De rol van koepelorganisaties

Er ontstaan steeds meer koepelorganisaties, zijn deze wel goed verbonden met de bewonersinitiatieven? Of vormen ze steeds meer een verdragende tussenlaag? Ze ontstaan vanuit een juiste insteek: kennis delen, leren van elkaar, samenwerking. Maar als er meer ontstaan en als ze groter worden ontstaat er veel overhead en werken partijen steeds meer langs elkaar heen in plaats van samen.

Belangen en motivatie voor actie

Waarom komen partijen in actie? Welke verschillende (en ook tegenstrijdige) belangen zijn er? Intrinsieke motivatie is essentieel. Maar de belangen en motivaties zijn niet zo helder als ze lijken. Systemen zijn complex, zoektocht naar beste matches tussen 'boven' en 'onder'. Transities zijn een harde wereld, geen zachte wereld, er zijn belangen.

Het is belangrijk om ook kritisch te kijken naar beide werelden: de systeemwereld en de leefwereld. In de systeemwereld kunnen we onderzoeken waar de angst vandaan komt, waar de belemmeringen en beperkingen precies zitten. Maar ook binnen bewonersinitiatieven zijn verschillende motivaties en belangen en ook uitdagingen als discriminatie en sociale stigma's. Gemeenschappen sluiten soms ook mensen buiten, ze zijn ook kwetsbaar, ze zijn ook niet verspreid over het hele land. Deze beperkingen moeten we ook in ogenschouw nemen. Dit kun je omarmen en onderzoeken.

Focus

- Vanuit NWA-ORC call lag de focus op de Randstad. Maar de BT coalitie is wel breder genetwerkt, via verschillende projecten en (zoals NWO Empowered) en via personen (Ruus in Groningen). Vanuit de BT coalitie zou het goed zijn om ook plattelandsgemeenten mee te nemen.
- Koppelen markt / bedrijven, ook zij spelen een rol
- Breedte versus diepte: hoe zorg je dat lokale cultuurverschillen naar voren komen?
- Europese dimensie: op energiegebied en verduurzaming is er contact met verschillende bewonersinitiatieven in Portugal, Spanje, Italië, Denemarken, Letland, Oostenrijk. Ook is er contact met een Italiaanse beweging van bewonersinitiatieven.

Hoe kunnen we lokaal actieonderzoek ook zonder dit voorstel uitvoeren en financieren?

- ➔ We kunnen dit het beste thematisch oppakken -> voor meer urgentie en financierbaarheid. Weerbaarheid, obstructies bij initiatieven, obstructies bij overheden.
- ➔ Publiek-civiele samenwerking. Thema's Weerbaarheid, energie, welzijn (sociaal, mentaal), leefomgeving. Wel het integrale van de samenwerkings-as behouden, meerdere perspectieven: juridisch, economisch, gedrag, etc. En daarmee aanhaken op actuele thema's. Thema's geven weer andere perspectieven op belemmeringen. In de leefwereld loopt het allemaal door elkaar. Maar de kansen liggen waarschijnlijk op thema's. (i.v.m. focus vanuit overheden)
- ➔ Minder project-denken, meer als BT beweging denken.
- ➔ Korte klappen en lange adem. Beide zijn nodig. Met een goed plan vind je wel financiering. Oplossingsrichting benoemen en daarnaartoe werken. Daar krijg je financiering voor. VSB, Oranjefonds etc. Multipliceren, bouwen. Maar waar begin je dan?
- ➔ Afstudeerders kunnen meedoen, PhDs en postdocs ook. Welke behoeftes hebben we nu al, hoe kunnen we die verbinden en erop samenwerken, nu al aan de slag gaan.
- ➔ Op zoek naar bereidwillige beleidsmedewerkers en beleidsmakers die bewoners transitie vorm willen geven

Onderzoeksvragen die naar voren zijn gekomen

1. Publiek-civiele samenwerking vormgeven:

- Hoe ziet een infrastructuur om deze samenwerking vorm te geven er uit? Hoe ga je als overheid naast bewoners staan, hoe accepteer je limitaties? Daar kun je geen blauwdruk voor geven. Maar je kunt wel de manier van samenwerken vorm geven. Hoe kan doorzettingsmacht worden georganiseerd binnen de overheid?
- Hoe organiseer je dialoog tussen bewonersinitiatieven en het systeem? Hoe ga je met elkaar in gesprek? Betrek de mensen binnen instituties die anders willen werken.
- Hoe maak je afspraken met elkaar? Wie heeft welke rol?
- Hoe kunnen kennis en kunde van bewoners worden gewaardeerd, hoe kan hun niet-financiële toegevoegde waarde gewaardeerd en meegewogen worden (zoals op sociale cohesie, participatie, economische kracht)
- Wat organiseer je op welk niveau en op welke schaal? Kennis is nodig, samenwerking is nodig, maar wat organiseer je waar?
- Wat zijn de belangen en motivaties van partijen zijn om in actie te komen?
- Welke andere partijen kunnen bijdragen? Wat is hierin de rol van de wetenschap? En de rol van het bedrijfsleven, de markt? Hoe kunnen koepelorganisaties goed samenwerken met bewonersinitiatieven, hoe blijven ze verbonden?
- In gesprek met de 'unwilling' en met de 'willing'. Wij zijn teveel een 'coalition of the willing', wat kunnen we leren van de unwilling? En wat leren we juist van de bereidwillige beleidsmedewerkers?

2. Bewonersinitiatieven intern

- Wat zijn obstructies binnen bewonersinitiatieven om goed bij te dragen aan transities?
- Welke bijdragen leveren bewonersinitiatieven, welke impact maken ze en hoe kan die aangetoond worden. Welke besparing leveren zij de maatschappij op?
- Op welke wijze kunnen zij gelijkwaardig bijdragen aan transities? Wat is daarvoor nodig?

3. Overheden intern

- Wat zijn de belemmeringen voor de ambtenaren om de ontmoeting en samenwerking met bewoners aan te gaan. Waar zit de angst?
- Wat zijn de uitdagingen die de overheid heeft om te kunnen luisteren naar burgers? Wat speelt er allemaal in de 'systeemwereld', welke problemen ervaren zij?
- Hoe kunnen overheden leren van bewoners?

4. Wetenschappelijke kennis

- Wat is de Da Vinci code achter bewonersinitiatieven?
- Welk 'Sociaal contract' leidt tot feiten en data? Hoe kan lokale kennis van bewonersinitiatieven vertaald worden naar de instituties en naar andere bewonersinitiatieven?
- Wat is de impact van initiatieven, naast financiële impact?

